

CAN YOU ANSWER THESE QUESTIONS?

1. When was the Maharal born and in what city?
2. What was the name of his wife and where was she from?
3. When did the Maharal first move to Prague?
4. What educational changes did the Maharal wish to implement? Were they accepted?
5. Did the Maharal actually create the Golem?

This and much more will be addressed in the sixteenth lecture of this series: "The Splendor of Israel: The Maharal of Prague".

To derive maximum benefit from this lecture, keep these questions in mind as you listen to the tape and read through the outline. Go back to these questions once again at the end of the lecture and see how well you answer them.

PLEASE NOTE: This outline and source book was designed as a powerful tool to help you appreciate and understand the basis of Jewish History. Although the lectures can be listened to without the use of the outline, we advise you to read the outline to enhance your comprehension. Use it as well as a handy reference guide and for quick review.

THE EPIC OF THE ETERNAL PEOPLE

Presented by Rabbi Shmuel Irons

Series VII Lecture #16

THE SPLENDOR OF ISRAEL - THE MAHARAL OF PRAGUE

I. The Maharal of Prague - The Legend of His Generation

A.

מי חרש אשר לא שמע את שם הגדול של הגאון המופלא, איש אלקים קדוש, כ"ש מהר"ל מפראג זללה"ה, אשר כל ניב שפתיים ילאה להביע תפראת גדולתו, ואת רבבות נפלאות, ואלפי ישועות שעשה לדורו בזרוע עוזו . . . ומי עור אשר לא ראה את אור חבוריו הנפלאים, אשר כלפיד יבער בחדרי לבות ההוגים במ? וחיך מי לא טעם את הלך הדבש אשר תחת לשונו הקדוש? הרב ישעיה מושקט בהסכמתו לספר "מגילת יוחסין" של ר' מאיר פערעלש התע"ח

Who is so deaf as not to have heard of the great name of the extraordinary Gaon, the holy G-dly man, the Maharal of Prague, of blessed memory. It is beyond human ken to fully express the entirety of his splendid greatness, the myriads of wonders and the thousands of deliverances [from our enemies] which he wrought for his generation . . . Who is so blind as not to have seen the light from his remarkable works . . . **Preface to Megilas Yuchsin**

B.

הג"מ ליווא בר בצלאל נזר החכמים מופת הדור לאורו הלכו כל העמים ומימיו שתו כל תפוצות ישראל חבר חבורים הרבה. הוא היה ר"י ואב"ד על כל מדינת מעררין כמו עשרים שנה ואח"כ בא לפראג שנת של"ג והעמיד תלמידים הרבה ויסד בית המדרש הנקרא קלויז והרביץ תורה בתוכו י"א שנה ואח"ז ד' שנה וביום ה' ד' אייר שנ"ב שם פעמי מרכבותיו לק"ק פוזנא לר"י ואב"ד שנית על כל גלילות פולין. ס' צמח דוד סוף חלק א'

The Gaon, R. Livo b. Betzalel, the crown of the scholars, the wonder of the generation, by whose light did all of the nations walk and whose waters were drunk by the entire Diaspora, composed many works. For a period of about twenty years, he served as the Rosh Yeshiva and head of the Rabbinical Court of the entire country of Moravia. Afterwards, in the year 5333 (1573), he came to Prague and established many disciples and founded the Bais Medrash which is called "Klauz". He spread Torah there for a period of eleven years and afterwards for a period of four years. On Thursday, the fourth of Iyar, in the year 1592, he left [Prague] to go once again to the holy community of Posen to become the Rosh Yeshiva and head of the Rabbinical Court over all of Poland. **Sefer Tzemach David**

II. The Scion of Nobility

A.

מוהר"ר יהודה ליוואי הזקן. וזאת ליהודה לתורה ולתעודה, חכם הרזים, עוקר הרים וארזים, בקי בש"ס דתלמוד, ולא נמצא כמותו בכל העולם בחריפות ובקיאות ובזכרון. והוא מגזע הגאונים המיוחסים לאדוננו דוד בן ישי, ונתבקש בישיבה של מעלה שנת חמשת אלפים ומאתים ליצירה. מצבת ר' יהודה ליוואי הזקן בפראג

R. Yehudah Livoi, the elder: This is to [serve] Yehudah as a guide and monument. He was a scholar of secret lore, one who could uproot mountains and cedars, an expert in the six orders of the Talmud. In the entire world, there was no one who excelled like him in his acuity, comprehensive knowledge and memory. He was from a family of Geonim who traced their descent to King David. He was asked to join the Heavenly academy in the year 5200 (1440). **Gravestone inscription of R. Yehudah Livo, the elder, in Prague**

B.

נדון אשר לפנינו אשר נקראתי עליה והוא הקול ענות אשר שמענו מקרוב אשר לא שערם אבותינו על אחים האלופים כאלוף המרומם החסיד ה"ה הר"ר חיים יצ"ו וחד דעמו ארי שבתורה הר"ר ליב יצ"ו ושני מאורו מפיקי' זיו הח"ר סיני יצ"ו וחד דעמו הר"ר שמשון יצ"ו ובזמן קרוב יורו כולם הוראה בישראל כולם אנשי שם דפקיע בשמייהו ועתה מחדש בעלי דבבא אפיקו לקלא בשם ביש כאילו ח"ו יש שמץ ודופי במשפחות מצד אמם ממשפחת האם ואומר אני האמת שלא הגעתי עדיין לכלל זקנה אבל יניק' אני וחכימא אני מקדמין כי כאשר נולדתי בעיר בית אבותי על ברכי זקני והורגלתי על זרועותיו הוא היה הטהור חסיד ועניו ירא אלקים פרקו נאה איש השלו' מהר"ר יצחק קלוייבר ז"ל והוא היה זקן מופלג מתושבי עירו ואביהם של הבנים האלופים הנזכרים היה כבוד ר' בצלאל בר חיים ז"ל והיה לו שייכת מחותנית ממשפחתו לאבי אמו הנ"ל מצד זוגתו הרבנית ומאוד היה מקרבם אליו וגם הם היו מקורבים אליו לכל דבר שבקדושה ואם ח"ו שהיה איזה שמץ בזיווגו ח"ו שהיה נאות להם ולא היה מוחה בידם כי הכל עשו על פיו בין דבר גדול בין דבר קטון וגם אני מקבל עלי שבעת שמים וארץ שכמה משפחות שמעתי וקבלתי ממנו לפסול ומשפחה זו היה לעולם בחזקת כשרות בעיניו בלי פקפוק ונידנוד. שו"ת מהרש"ל סימן יב

The case at hand is regarding the recent terrible and unprecedented rumor concerning the great and noble brothers, the *chasid* R. Chaim, may G-d protect him, and his equal, the lion of Torah, R. Leib, may G-d protect him, and the two radiant luminaries, R. Sinai, may G-d protect him, and R. Shimshon, may G-d protect him. May all of them soon serve as halachic guides in Israel. They are all men of distinction and fame. Recently, some contentious people libeled them saying that there is some taint of family purity [of *mamzerus*] from their mother's side. I declare that even though I am young and not yet an elder scholar, I am well acquainted [with the family] for many years now. I was born in the city of my forefathers, on the knees of my grandfather and was accustomed [to be held] on his arms. He was a pure *chasid*, humble and G-d fearing. He had a sterling reputation and was a man of peace. This was R. Yitzchak Kloiber, of blessed memory. He was the outstanding elder of his city. The father of these aforementioned noble sons was the honorable R. Betzalel b. Chaim, of blessed memory. He had a connection through marriage with my mother's father through his wife, the Rabbanis. [R. Kloiber]

would show a great deal of affection towards them and they were very close to him in any holy matter. If there had been, G-d forbid, any taint in his marriage partner, G-d forbid that he would have treated them in such a pleasant manner and not have protested [their marriage], for they followed his ruling for everything big or small. In addition, I swear by Heaven and earth, that I heard and received from him the names of several families of invalid status. This family was always considered by him to be of unquestionable *kosher* status without any doubt. **Teshuvos Maharshal 12**

C.

(1) ולהיות כי מדינת פולין הוא ארץ מולדתי ונתגדלתי שם בין ברכי עיקרי ראשי ישיבות שהיו אז תאונה המדינה ובפרט בישיבת הגאון המופלא מהר"ר שכנא ז"ל למדתי בזמן שלמד בו ג"כ הרב המחבר (הרמ"א) . . . וזה לי כ"ו שנים שעמדתי בב' קהילות קדושות . . . נשלם יום ג' י"ב אדר של"ה לפ"ק. ס' ויכוח מים חיים

Since Poland was the land of my birth, and I was raised there between the knees of the most prestigious of the Roshei Yeshiva, especially in the yeshiva of the amazing Gaon R. Shachna, of blessed memory, I studied at the same time as the author (Ramo, author of *Toras Chatos*). . . . It has been already twenty six years since I am standing [in a position of leadership] in two holy communities. . . . This work was completed on Tuesday, the twelfth of Adar, [5]335 (1575). **Sefer Vicuach Mayim Chaim - R. Chaim b. R. Betzalel, brother of the Maharal of Prague**

(2) וכאשר שמעתי . . . מפי מ"ו הקדוש הטהור הגאון המופלא מהר"ר שכנא ז"ל בתוך שארי הבחורים. ויכוח מים חיים כלל פח:ד

I heard directly from the mouth of my master and teacher, the holy and pure extraordinary Gaon, R. Shachna, of blessed memory, together with the other *bachurim*. **Sefer Vicuach Mayim Chaim 88:4**

(3) וכן ראיתי במורי הגאון המופלא כמוהר"ר שלמה מאוסטרהא . . . ספר החיים ספר זכויות א:ז

Similarly, I saw my master, the outstanding Gaon, R. Shlomo of Ostrog . . . **Sefer Chaim - Sefer Zachuio 1:7 - R. Chaim b. R. Betzalel, brother of the Maharal of Prague**

III. The Chief Rabbi of Moravia

A. HaRav HaGaon, Livo b. Betzalel . . .

הג"מ ליווא בר בצלאל . . . היה ר"י ואב"ד על כל מדינת מעררין כמו עשרים שנה ואח"כ בא לפראג שנת של"ג. ס' צמח דוד

The Gaon, R. Livo b. Betzalel . . . served as the Rosh Yeshiva and head of the Rabbinical Court of the entire country of Moravia for a period of about twenty years. Afterwards, in the year 5333 (1573), he came to Prague. **Sefer Tzemach David**

B.

. . . הליכות עולם לו. נתיבת חכמה ילך בדרך החיים. להבין ולהורות נתן לבו כלב האריה. אשר יחיה עניי צאן קדשים הוא הדגל הנורא. כבוד יוצרו וכבוד התורה. אדוננו רכב ישראל ופרשיו גאון עולם משוש דורו, ראהו וישמחו במלכותו אדון כל הארץ יקרא. הגאון המופלא מוהר"ר יהודה ליווא יחי אדוננו לעולם וכסאו כשמש יוהלום יכין נצח. מיום בא אדוננו לשבת בארצנו ארץ מערין ידידות משכנותיך ועדר ד' צאנינו מאלופות בחוצותינו טלאים מבוקרים מבקרים בהיכל מלך ישבו לפניך עדרים לשמוע תורתך ישאו מדברותיך, נכספה אליך וגם כלתה נפשי ובני גילי לבנו ובשרנו ירננו. אשריך ארץ מערין שמלכך בן חורין בקרבך קדוש ראש גלות ישראל מקור החכמה והתבונה אשר, ממנו ישקו כל העדרים ישאבו מימיו הנאמנים ממנו פנה ממנו יתד ממנו פרוק לא תחסר דבר כל יקר ראתה עיני עין לא ראתה זולתך בדורנו, ואתה אדוננו. נוראות בצדק תעננו. לנו ולמולדתנו. הביטה וראה את חרפתנו. . . תלמידך ישראל אשר בך יתפאר. נתיבת עולם נתיב הלשון פרק ט'

The paths of the world are [open] to him. He takes the paths of wisdom onto the road of life. [G-d] has given him a heart like a lion by which he invigorates the poor holy sheep. He is viewed by them as an awesome banner. He is the embodiment of the glory of his Creator and the glory of the Torah, our master the chariot of Israel and its riders, the majesty of the world . . . From the time our master came to dwell in our land, the land of Moravia, the endearment of your dwelling, G-d's flock, our sheep . . . [have become accustomed] to come to visit the palace of the king and sit before you to listen to your Torah and accept your words. We yearn for you and my soul goes out [to you] as well as the [souls] of my contemporaries . . . Please take heed to our shameful situation. . . . Your disciple Yisrael, who takes pride in you. **Nesivas Olam Nesiv HaLashon 9**

IV. The Maharal of Prague

A.

הג"מ ליווא בר בצלאל . . . בא לפראג שנת של"ג והעמיד תלמידים הרבה ויסד בית המדרש הנקרא קלויז והרביץ תורה בתוכו י"א שנה ואח"ז ד' שנה. ס' צמח דוד

The Gaon, R. Livo b. Betzalel . . . came to Prague and established many disciples and founded the Bais Medrash which is called "Klauz". He spread Torah there for a period of eleven years and afterwards for a period of four years. **Sefer Tzemach David**

B.

כמו כן רבינו הגדול מרנא ורבנא הגאון רבי יהודה ליווא בר בצלאל זלה"ה שנתעסק בשיבה והרביץ תורה לרבים במדה הגדולה היא מדת הגמרא כמפורסם. הדר דרש לרוץ למשנה עד שנתחברו חבורות חבורות כתות מלכי מאן מלכי רבנן. ומתעסקין יום יום פרק מפרקי המשניות וחוזרין חלילה חלילה. ומאת ד' היתה זאת חוק ולא יעבור. לא בלבד בק"ק פראג אשר בה הדת נתונה מהגאון הנזכר כי אם גם בשאר קהלות קדושות. קרובות ורחוקות קיימו וקבלו עליהם ללמדם בישראל. וגדול כח מאמרו של רבינו הגדול ממאמרו של רבינו הקדוש. . . כאשר קימו וקיבלו מאמרו של גאון תפארת ישראל מרנא ורבנא רבי ליווא זלה"ה ללמד בישראל המשנה, לא היתה על דרך הלמוד כמות שהיא מבלי שום לב לטעמיה

ופירושיה אבל הלמוד הוא עם פי' מפירושה. והוא הדבר אשר דברתי שגדול כח מאמר מרנא ורבנא זלה"ה. אחרי שלמוד המשנה שע"פ מאמרו הוא עם הפירוש שנמצא עכשיו כמתעסק בגמרא עם המשנה. הקדמה לס' תוספות יום טוב מה"ר יום טוב ליפמאן העלר

In the same vein [as Rabbi Yehudah HaNasi], our great teacher, our mentor and rabbi, the Gaon Rabbi Yehudah Livo b. Betzalel, of blessed memory, who was involved in the Yeshiva and spread the teachings of Torah to the multitude in the form of the "great measure" referring to the study of Talmud, as is well known, retracted and stressed the study of Mishnah. It had such an effect, that groups upon groups of true royalty, meaning Rabbinic scholars, were involved in its study on a daily basis, one chapter at a time until they finished and again continually repeated the cycle. Through G-d's help, this gained permanence, not only in Prague, where it was originally instituted by the Gaon (Maharal) but also in other holy communities, both far and near, where they seriously committed themselves to this study. Greater was the impact of the statement of our great Rabbi (the Maharal) than the statement of Rabbainu HaKodesh (R. Yehudah HaNasi). . . . The form of the study of Mishnah that was established at the behest of the Gaon, the splendor of Israel, our master Rabbi Livo, of blessed memory, was not merely the rote study and memorization of the text alone, but rather study with commentary. This is what I meant by referring to the greater influence that our master and rabbi had [over that of R. Yehudah HaNasi]. This was because he instituted that the Mishnah be studied in a way that is akin to studying the Mishnah together with the Gemora. **Preface to the Tosfos Yom Tov by R. Yom Tov Lipmann Heller**

C.

ותמצא בין לברייתא ובין לדעת ר' שילא ראוי שיהיה נקרא יציאת מצרים גבורות ד' ויהיה החבור הזה שהוא כולל סדר הנמצאים נחלק לשש ספרים. הספר הראשון והחלק השני סדר הפסח נקרא ספר הגבור כמו שהתבאר. והחלק השלישי סדר מתן תורה נקרא ספר תפארת ישראל, כמו שדרש ר' עקיבא והתפארת זו מתן תורה. והחלק הרביעי הוא סדר תשעה באב והנמשך לזה נקרא ספר נצח הוא מפלת של רשעה שהחריבה את בתינו. והחלק החמישי סדר סוכות נקרא ספר ההוד כי בו נותנים הודות והלל להקדוש ברוך הוא בארבעה מינים. והחלק הששי סדר ראש השנה ויום הכפורים ונקרא ספר שמים וארץ. ונתחיל סדר הפסח לפי שהוא סבת שבת גם כן, שהרי תקנו בקדש שבת זכר ליציאת מצרים, ולפיכך שם הספר גבורות ד' בו יתבאר גבורותיו אשר עשה עם ישראל ואשר הפליא לעשות נגד הקמים, בזרעו עזו השפיל רמים, ועם עני הושיב בגבהי מרומים ישתבח שמו לעולמים: הקדמה לס' גבורות ד'

It follows according to both the interpretations of the Braiisa and R. Shilo (Brochos 58a) that the Exodus is rightfully called, "Gevuros Hashem" (the mighty acts of G-d). This work which deals with the system of reality is divided into six books. The first book [dealing with history and philosophy] and the second book dealing with the Passover Seder is called "Sefer HaGibor" (the book of the Mighty One) as has been explained. The third part is devoted to the Giving of the Torah and is called "Sefer Tiferes Yisrael" (the book of the Splendor of Israel), as Rabbi Akiva explained the verse [in Chronicles I 29:11] that "Tiferes" refers to the Giving of the Torah. The fourth section is devoted to Tisha B'Av and all that follows from it. It is called "Sefer HaNetzach" and deals with the fall of the wicked who destroyed our Temple. The fifth section is devoted to Sukkos and is called, "Sefer HaHod" (Thanksgiving), for on Sukkos, thanksgiving and praises (Hallel) are given to the Holy One, blessed be He, through the four species. The sixth

section deals with Rosh Hashanah and Yom Kippur and is called, "Sefer Shomayim VoOretz" (Heaven and Earth). Let us begin with the order of Passover, for it is also the basis of Shabbos, for they instituted in the Kiddush of Shabbos, "Zecher Litzias Mitzraim" (a memorial for the Exodus). Therefore the name of the book is, "Gevuros Hashem". In it, will be clarified the mighty acts that G-d did with Israel and the wonders that He wrought against those that arose against them. With His mighty arm, He humbled the haughty, and He placed the impoverished nation in the greatest heights. May His name be praised forever. **Preface to Sefer Gevuros Hashem - Maharal of Prague**

D.

ואף מי שאינו רודף אחר הכבוד וראוי אליו השררה והכבוד. בפרק האשה (פסחים פ"ז, ב') אמר רבי יוחנן אוי לרבנות שקוברת את בעליה שאין לך נביא ונביא שלא קפח ארבע מלכים בימיו. הרי לך כי השררה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם ולפיכך אמר הכתוב לבלתי רום לבבו מאחיו למען יאריך ימים על ממלכתו וגו', וכל זה שאם יתגאה במלכותו הרי הרבנות קוברת אותו, וכך פירש"י ז"ל בפרק האשה. ומפני כי לשון הקודש נרמז בו כמה סתרי החכמה נרמז בו גם ענין זה, כי מלך יש בו שלש אותיות אחר היו"ד. וזה כי המלך הוא מלך אל כלל ועדה ואין עדה בפחות מעשרה ולכך אותיות מלך אחר עשר אותיות כי מלך הוא אל הכלל. ואותיות מלך סדר כתיבתן המ"ם בתחלה ואחר כך הלמ"ד ואחר כך הכ"ף, והנה סדר אותיות שלו הולך אל העשר אותיות שהם הכלל. ודבר זה כי אין ענין המלך שיהיה לעצמו רק שיהיה פונה אל העם להשגיח עליהם ולתקן עניניהם מה שחסר להם. וכאשר מביט ומשגיח עליהם, יותר יהיה משגיח ומביט אל עני ונכה רוח משיהיה מביט אל הגדולים, ולכך היו"ד היא ראשונה אל מלך שהיא היותר קטנה באותיות, לומר שיהיה ראשונה מביט אל העני אשר הוא קטן בעיני הכל. . . . ועוד נרמז במלת מלך שלפני היו"ד שהיא קטנה, לומר כי במה יזכה למלכות בשביל הענוה. . . . אבל החוטא בלשון הרע הוא מקלקל ומתעב את כל האדם. שכשם שאלו החטאים הם בחלק אחד מן האדם כך לשון הרע שחוטא בדבור האדם שהוא כל האדם. שהרי הכתוב אומר (בראשית ב') ויהי האדם לנפש חיה, ותרגם אונקלוס והוה אנשא לרוח ממללא, שיוורה זה כי גדר האדם והוא עצמו במה שהוא חי מדבר, וזהו עצם האדם אשר מתחדש מן שלשה החלקים הגוף והנפש והשכל מן הנמצא אשר הוא חי מדבר. ולכך החוטא בלשון הרע וחטא הזה הוא בדבור הוא עצם האדם, ולכך הוא חוטא בדבר שהוא כל האדם, ולכך ראוי שיהיה חטאו שקול נגד אלו שלשה חטאים שהם עבודת אלילים גילוי עריות שפיכת דמים. אשר כל אחד ואחד הוא בחלק האדם בלבד ומטמא ומתעב חלק אחד בלבד, אבל חטא לשון הרע מטמא ומתעב כח הדברי אשר כח הדברי הוא כל האדם כנזכר: דרשה לשבת שובה בפראג בשנת השד"מ

Even for someone who does not run after honors and is truly worthy of a position of power and honor does Rabbi Yochanon state (Pesachim 87b), "Woe is a position of power, for it buries its owner, for each of the prophets (Hoshea, Isaiah, Amos, Michah) outlived four kings." You see from this, that power and honor cause a person to prematurely leave the world. For this reason, Scripture states (Deut. 17:20), "So that he might not raise up his heart over his brethren so that he will [merit to] reign for many years." Despite all [of the warnings], if he becomes arrogant in his reign, then the power will bury him. This is how Rashi z"l explains this in Perek HaIsha (Pesachim 87b). Because the Holy Tongue hints to many of the secrets of wisdom, it also alludes to this thing. The word "Melech" (king) consists of the three letters following the "Yud". This is because the king rules over the community. A minimum community consists of ten

individuals. That is why the letters for king (mem-lamed-caf) occur after ten letters, for he is king over the community (ten). The order of the spelling of the word "melech" has the "mem" first. Afterwards is the "lamed" and after that is the "caf". Behold that the order of its letters [descend] towards the ten letters which represent the community. The idea represented is that the king should not remain alone, but, rather, he should turn his face towards the people and pay attention to them and take care of their needs. As he is watching over them and paying attention to their needs, he should pay extra attention to the impoverished and down trodden members rather than to the more exalted members. That is why the letter "yud" is the first letter facing "melech" as it is the smallest of all the letters. This is in order to teach him that he should first watch the impoverished person for he is considered the most insignificant in the eyes of all. . . . There is yet another hint by the fact that the word "melech" is preceded by a "yud" which is the smallest of the letters. This teaches us that the king merits his position only by virtue of his humility. . . .

Someone, however, who sins through "loshon horah" (evil speech), perverts and ruins the very essence of his humanity. One who violates the [cardinal] sins does so with only one part of the human body; the one who speaks "loshon horah", however, sins with [the faculty of] speech, which is [in fact] the very essence of man. Scripture states (Genesis 2:7) And man became a living soul. Onkelos translates it as, "Man became an articulate spirit." This indicates that this faculty defines man: A living articulate creature. This is the very essence of man which newly came into existence from the combination of his three composite parts: The body, spirit and intelligence. Therefore, someone who sins through "loshon horah", a sin through speech, which is the essence of man, a sin which involves that which defines his very humanity, is doing something that can well be understood as being equivalent to the three cardinal sins which are idolatry, immorality, and bloodshed. Although each one of these sins is accomplished through only one part of the body, and only taints and perverts that part alone, [nonetheless it is considered to be a cardinal sin]. More so "loshon horah" which taints and perverts the power of speech which is the very essence of man. **Discourse on Shabbos Shuva - Prague 5344**

V. The "Nadler" Calumny

A.

משפחה שיצאה עליה קול ממזרת שאח נשא את אחותו שלא הכיר בה. והיא ג"כ לא הכירה אותו שהיה כשהלך ממנה. ונעשה לו אח"כ חתימת זקן. והיא ג"כ נתגרשה למקום אחר ואח"כ נזדווגו יחד למקום אחר ונשאה. ובסוף הימים ראתה לו אחותו שומא אחת על הדד שהיה לו מבטן אמו. ונתבהלה ונפל גבה בזכרה שאחיה קטן היה לו ג"כ כעין שומא זו על הדד. וחקרה ודרשה עמו עד שנודע להם שהיא אחיה והיא אחותה. וצעקו במר נפש שהיה להם כמה בנים באיסור. וברחו זה מזו והקול שיצא על המשפחה שהם מאותם הבנים שנוולדו באיסור ממזרת וקוראים לאותו המשפחה שומא על שם אותו המעשה. ואותה משפחה צוחה כי כרוכיא שהם טהורים וכשרים ולא כך היה המעשה. אלא נודע להם מיד קודם שהוליד ממנה שום זרע, רק מאחר כך נשא האח אשה אחרת והיא לקחה בעל והם מאותם הבנים וכולם כשרים וכולן נקראו על שם המעשה. וי"א שהוליד ממזר, אבל מ"מ אח"כ שנתפרדו הולידו בנים ובנות לרוב והם מאותה המשפחה. וי"א כל המעשה היה שקר, רק שהיה רוצה לישא אותה וקודם נשואין הכירו זו את זו באותו סימן. והנה אותה המשפחה נשתרשה ונתרבה ונפרצה לרוב. וכמה גדולי מורי הוראה בישראל אשר אין כמותם בחכמה ובתורה נזדווגו בשכבר אליהם. וכן מתחתנים עמהם עכשיו מידי יום. א"כ מי שקרא מאחד מאותה

משפחה באותו כינוי שומא אעפ"י שלא א"ל ממזר להדיא הוי כאלו א"ל ממזר ויסבול הדין במלקות ובפיוסים כדלעיל. . . . בכה"ג שהוא קול בעלמא וספק ספיקא הוא ופשיטא שבחזקת כשרות הן ואין לפוסלם. . . . ובפרק עשרה יוחסין אוכיח להדיא שאין באותה משפחה צד איסור. ים של שלמה ב"ק פרק ח:נד

[This responsa is written regarding] a family that was the subject of a rumor that a brother married a sister unbeknownst to them at the time of their marriage. This was due to the fact that the brother had separated from his sister at a young age and subsequently grew a beard. She too was banished from her former home to another place. They happened to meet each other in some other place and got married. After some time had passed, she noticed that he had a congenital mole growing over one of his nipples. She fell into shock as she remembered that her younger brother also had such a mole over his nipple. They investigated the matter thoroughly until they were convinced that they were truly brother and sister. They cried out bitterly over the matter as they had already produced many children in sin. They fled from each other and the rumors were wide spread that the family is descended from those children who were born in sin and are *mamzerim*. They call the family by the sobriquet, "mole" (*nadler*). That family, however, loudly cries out that they are pure and fit. They claim that what actually happened was that the couple were aware of the problem before they had any children. Afterwards, the brother married someone else and so did the sister. This family is descended from the children that were born from the second union and are *kosher* (fit). They were all called [*nadler*] because of that story. There are those that say they [actually] did give birth to a *mamzer* but that afterwards they remarried and had large families. They are the descendants of that [later] family. There are those that claim that the whole story is a fabrication. What happened is that [the brother] wanted to marry her and before their marriage they recognized each other on the basis of the evidence [of the mole]. Behold, this family is well entrenched and has exceedingly multiplied. There are many great legal authorities in Israel who are without equal in wisdom and Torah who have already joined into that family. On a daily basis, they are even now intermarrying with them. Therefore, if anyone calls anyone of that family [by the nickname], "mole" (*nadler*), even though he did not expressly call him a *mamzer*, it is its equivalent and the person is subject to floggings and must appease the other party as is detailed above . . . In this situation where it is based solely upon rumor and obscure doubt, it is obvious that they are of *kosher* status and they are not invalid. **Yam Shel Shlomo - Bava Kama 8:54**

B.

כ"כ אבי העזרי שתקנת קדמונינו וחרם שלא להוציא לעז ושם רע על המתים שהם שוכני עפר, ועוד האריך הרבה. ובדורות הללו אין נזהרין בחרם הגדול הזה ומוציאים לעז על המתים ובדבר שקר והבאי, ולא על אחד ולא על מאה רק על אלפים ורבבות צדיקים וקדושים שהם עם המלך במלאכתו כמו שעושים בשם רע של נאדלי"ר אשר הם רגילים ופרוצים בשם רע, יודעים כי דברים אלו הם שבוש והבל רק מכוונים להקניט ולצער בני אדם בהבליהם. ובלשון הרע שלהם פוגמים את המתים ואת החיים ועצומים כל הרוגיהם מאד בחטא הזה אשר לא יסופר, ומה יאמרו המתים למחר באים אצלנו ועכשיו מחרפין אותנו, ולכך ראוי לכל איש ירא אלקים להציל עצמו מעונש הזה. לכן יש להזכיר החרם שעשו קדמונינו שלא להוציא לעז על המתים, ובפרט שלא להוציא שם רע של נאדלי"ר על שום אחד מישראל:

ודבר זה נעשה פה ק"ק פראג בשבת תשובה דש"ם לפ"ק, שהחרמנו חרם גדול ונורא מאד בעשרה ספרי תורה ועל ידי חכמי עיר ק"ק פראג שכל אחד ספר תורה בידו, שלא יוציא שום אדם לעז על המתים ושלא להזכיר שום פגם נאדלי"ר על שום אחד מישראל, וראוי להיות נזהרים בחרם הראשונים נוסף על זה חרם הזה שנעשה ברבים: דרשת מהר"ל לשבת שובה שנת שד"מ

The author of the Avi Ezri (R. Eliezer b. R. Yoel HaLevi) wrote that the previous generations issued a ban of excommunication not to libel the dead, those who rest in the ground. . . . In these generations, they are not careful about this great ban and libel the dead with utterly false fabrications. Not just on one person do they do so, or even on a hundred, but on thousands and myriads of righteous and holy men who work with the King in His [holy] work. Such an example is the libel of "nadler", with which they are in the habit, without any constraint, of besmirching others. They themselves know that the whole thing is mistaken and unfounded. Their only intention is to be contentious and cause pain to people through their fabrications. With their "loshon horah", they impugn the dead and the living. Great and incalculable is the damage that they create through this sin. . . . It is, therefore, fitting to mention the ban of excommunication that was imposed by the previous generations not to libel the dead, especially not to libel any Jew with the sobriquet of "nadler". This was done here in the holy community of Prague on Shabbos Shuva 5344, wherein we issued the terrible and awesome ban with ten *Sifre Torah* through the scholars of the holy city of Prague, each one of them holding a *Sefer Torah* in his hands, not to libel the dead and not to mention the taint of "nadler" in association with any Jew. It is befitting to observe the ban issued by the previous generations in addition to this ban that was issued in public. **Discourse on Shabbos Shuva - Prague 5344 - 1584**

C.

הביטה וראה את חרפתנו. כסה כלימה את פנינו. דאבה נפשנו. מקול מחרפינו ומגדפינו. בעלי לשון יגדילו לשונם יפערו לבלי חוק מכעיסים את ד' ואת עמו, אשר בזרוע רמה. יעשו אתנו מלחמה. באמרם עלינו כל היום שם של לעז ולזות משפחות נאדלי"ר (פי' ח"ו ממזר) ירחיבו דבריהם עלינו כל מחשבותיהם, ישיחו בנו יושבי שער, נער ובער, ימיקו ברע עושק ידברו על קדושי עליון נפשות יקרות, נשמות טהורות צרורות ומצומצמות תחת כסא כבוד א-להינו בצרור החיים. . . . גם מנהיגי הדור גדולי ישראל אשר היו לפנינו זקנינו וחכמינו אשר בימינו הלכו למנוחתם תמ"כ, כולם נתעצמו לדרוש ולחקור אחר מוצא הדבר, הבינו ביראת ד' ודעת קדושתם ברוב חכמתם עמדו חקרו בחקירות שבעתים, מצאו העול והשקר הזה שלא היה מתחלתו רק עלילות דברים ואויבים הוציאו לקול הזה והוא שקר מוחלט מעיקרא. . . . תלמידך ישראל אשר בך יתפאר. . . . מוציא כסיל ויביא דבה רעה שם שמך ודופי פסול נאדלי"ר, ופי' דבריו ח"ו ממזר, לנגוע בכבוד אלופים ומיודעים אנשי אמת ואנשי מעשה רבים בתורה ובגדולה מבני משפחתם ואשר נתחתנו עמהם גדולי הדור משפחות מיוחסות שבישראל, מהם כהנים לויים. גם רבותינו האחרונים אשר על פיהם אנו חיין החמירו והכבידו בעול ברזל על מרחיבי לשון כמוהו, הלא המה קדושי ארץ הגאון המופלג כמוהר"ר יצחק בצלאלש זצ"ל, והסכים על ידו ראש הגולה אור ישראל הגאון מוהר"ר שלמה לוריא ז"ל, והאלוף החסיד אשר מנוחתו כבוד בארץ החיים מוהר"ר יוזפא כ"ץ זצ"ל. נתיבת עולם נתיב הלשון פרק ט'

Behold and view our shame. Humiliation has covered our faces. Our souls are distressed from the voices of those who shame and curse us. The rumor mongers use their tongues without restraint and anger G-d and His people. With great ardor do they wage war against us by constantly using the derogatory and defaming term "nadler". They are totally obsessed with spreading this calumny. We are the subject of conversation throughout the entire community. They aggressively speak against the most holy of men, precious and pure souls that are now closely bound in the bond of life under the Glorious Throne of our G-d. . . . Also the leaders of the past generation, our elders and scholars who have gone to their honored rest have all made great effort to investigate and probe the source of this thing. Their understanding was founded upon their fear of G-d, their holy knowledge and their great wisdom. After a most thorough inquiry, they discovered that this calumny and falsehood was based upon a deliberate falsehood. [These people's] enemies created this rumor and it was a blatant lie without any basis. . . . Your disciple Yisrael, who takes pride in you. **Nesivas Olam Nesiv HaLashon 9**

VI. From Prague to Posen and Back

A.

הג"מ ליווא בר בצלאל הרביץ תורה בתוכו (פראג) י"א שנה ואח"ז ד' שנה וביום ה' ד' אייר שנ"ב שם פעמי מרכבותיו לק"ק פוזנא לר"י ואב"ד שנית על כל גלילות פולין. ס' צמח דוד סוף חלק א'

The Gaon, R. Livo b. Betzalel. . . . spread Torah in Prague for a period of eleven years and afterwards for a period of four years. On Thursday, the fourth of Iyar, in the year 1592, he left [Prague] to go *once again* to the holy community of Posen to become the Rosh Yeshiva and head of the Rabbinical Court over all of Poland. **Sefer Tzemach David**

B.

ולא ראיתי וקריתי אדם מספר בשבחן רק מהר"ר יצחק חיות בהקדמת ספריו פני יצחק ופחד יצחק והקורא חילוק בילוק שכתב בהקדמת זהו ספר פ"י יעיד ויראה איך נשתבש רחמנא ליצלן. שו"ת חוות יאיר סימן קכד

I have not found anyone who spoke favorably about [*pilpul*] except for R. Yitzchak Chayos in his preface to his works, "Pnai Yitzchak" and "Pachad Yitzchak". . . .

Teshuvos Chavas Yair 124

C.

וכבר שמעתי בקבלה מרבתי כי לכך נסמכה פרשת הנשיאים אל פרשת יברכך ד' וישמרך לומר כי השל' הזה שנותן הש"י יהיה ע"י הנשיאים, כאשר יהיו בחבור אחד. . . . ושמעתי כי זה קשיא על הנוהגים כי אחד מן הראשים שהוא הראש קורין אותו פרימוס כלומר שהוא יותר עיקר. . . . והוא מנהג הגויים כי זה אינה רוצה התורה האמיתות שכל דרכיה דרכי של' . . . [וי"ר] שיהיו נעשים לאגוד אחד ע"י מלך אחד ובאותה שעה הש"י מתעלה. דרשה לשבת הגדול השמ"ט

I have a tradition, which I received from my mentors, that the reason the section of the princes (Nesiim) is adjacent to the section of the [Priestly blessing,] "May G-d bless you and protect you . . ." is to teach us that this peace which G-d will bestow upon us will be through the [governance of the] princes when they are united. . . . I have heard that there is a problem having one of the leaders, who is the primary leader, having the [official] title of "Primus" (Primate), meaning that he is of prime importance. . . . This is a Gentile custom and this is not something that the Torah, which is truth and all of its ways are peace, desires. . . . May it be His will that we become a unified group through a single king. At that time the Name of G-d will be exalted. **Discourse on Shabbos HaGadol - Prague 5349 - 1589**

VII. The Historic Meeting with Emperor Rudolph II

A.

קבלתי מרב אחד מעשה נורא שעשה [המהר"ל] מה שגילו לו מן השמים ומזה נמשך שדיבר עם הקיסר כמו שעה וחצי. ס' שם הגדולים

I received information from a certain Rav regarding an awe inspiring act that [the Maharal] performed based upon what was revealed to him from Heaven. As a result of this, the Emperor spoke with him for about an hour and a half. **Sefer Shem HaGedolim**

B.

ויהי בשנת שנ"ב ביום א' ג' אדר (23 פברואר, 1592), והקיסר רודולפוס ברוב חסדו ואמתו שלח וקרא אליו את הגאון הנ"ל, וקבלו בס"פי ושוחקות ודיבר אתו פה א"פ כאשר ידבר איש אל רעהו – ומהות ואיכות הדברים סתומים וחתומים ונעלמים. ס' צמח דוד

On Sunday the third of Adar, 5352 (February 23, 1592), the Emperor Rudolph, in his great kindness and integrity, sent for the Gaon [Maharal] to appear before him. He received him graciously and spoke with him directly, as one would speak to a close friend. The nature of the matters that were discussed are completely secret and unknown. **Sefer Tzemach David**

C.

כתוב בכתב יד חתן הגאון בעל "גור אריה" בזה"ל: היום יום א' עשרה ימים לחדש אדר, שנת חמשת אלפים ושלוש מאות וחמשים ושתים לבריאת עולם, היתה גזירה הקיסר רודולפוס יר"ה ע"י השר בערתיער על כמר מרדכי מיזל ויצחק בן חנוך ויזל שיעמוד חמי הגאון מרנא ורבנא מו"ה יודא ליב כ"ץ על המבצר בית השר הנזכר, וכן עשה ולקח עמו אחיו הגאון המופלג הו"ה סיני ואותי וגם יצחק הנ"ל היה הולך לרגלינו וזולתם. . . . וכבואינו שמה מיד נפתח חדר אחד חיצון להכניסנו ע"י משרת אחד ממשרתי השר הנזכר, וחדר פתוח לחדר, וחדר לחדר, עד כמה חדרים, ואדונינו הקיסר יר"ה יכול להלוך מחדרו ובית מלכותו שמה בכמה צדדים, והנה בא השר הנזכר מהחדרים הפנימיים ושאל בשלו' שלשתינו, בכריעה קידה ונתנית יד בכבוד גדול והכנסנו תו"מ החדרה פנימה, והושיבנו שם אל אצטבע דרך כבוד שהכין לנו קודם, ועל כרחנו לישב ולשים מצנפת על ראש ועמד השר לפנינו ודבר עמנו איזה דברים דרך כבוד והלך מאתנו יותר פנימ' לחדר אחד, והכין שם ע"י משרתו ספסל נכבד ולעומתו ספסל שפל, ובא אלינו ולקח את חמי הגאון בידו, שילך עמו לבדו פנימה, ומהר"ס ואני בקשנו לחזור החוצה וצוה לנו דרך כבוד גדול לישב, והלך עם חמי פנימה

והושיבה ע"כ על הספסל המכובד והראוי, והוא ישב לעומתו על הספסל השפל ממנו, ודיבר עמו נסתרות בהרמת קול, עד כי גם שנינו שמענו אות באות ומלה במלה כל השאלה והתשובה, והיה זה הכל במכוון ורצון מהשר, כדי שישמע הכל אדונינו הקיסר יר"ה, שהיה עומד אחורי הוילון, סמוך ממש אחורי חמי שיחיה ופתאום היתה דממה דקה ונרעשו מעט הספסלים, כאשר אדונינו הקיסר יר"ה פתח הוילון ובא שמה בעצמו ובכבודו, ודבר עם חמי מעט מענין ההוא וחזר לדרכו וזה היה רחוק משנינו בערך ח' או ו' אמות, ונמשכו חמי הגאון והשר עוד מעט בדברים, ואח"כ חזר השר והולך חמי אלינו, בידו בתוך ידו ונכנע אליו מאד, והושיט גם לכל אחד משנינו ידו בקידה ובדרך כבוד ופטרנו בשלו', והיה מלוה אותנו החוצה עד החצר, ומה שהיו הדברים ראוי לסתור עתה, כמנהג דבר מלכות, ואם יגזור עלינו הוא ית' בחיים לעת ושעת הכושר נגלה כל הדברים, וקצתי בכל פרטי הענין, והדברים שנהג עמנו השר והכל בדרך כבוד . . . היום יום ב' י"א אדר הנ"ל גילה השר הנ"ל ליצחק הנ"ל איך שראה חמי הגאון הנ"ל את פני המלך הנ"ל ושמצא חן מאד בעיני הקיסר יר"ה ובעיני. יתן לו אלקים לב חכם ונכון להטיב עם שארית כה"י וכל יועציו ועבדיו, ויאריך ימיו ושנותיו אכי"ר. דברי הקטן יצחק בר' שמשון כ"ץ חתן הגאון הגדול בישראל שמו מו"ה ליב כ"ץ. הכתב יד זה נמצא במעבר לשער מקראות גדולות ד' ש"ב ונדפס בהמגיד שנת 1872 מ. 14 ובהערות לס' מגילת יוחסין ד' בילגוריא תרע"א

The following is a hand written account of the above incident written by the son-in-law of the Gaon, [Maharal], author of the Sefer Gur Aryeh: Today, Sunday, the tenth of Adar, 5352, the Emperor Rudolph, may his majesty be exalted, through Count Berthier, ordered Mr. Mordechai Meizel and Yitzchak ben Chanoch Weizel to bring my father-in-law, our master and teacher R. Yuda Leib K"tz? to the castle of the count. He complied and took with him his brother, the outstanding Gaon, R. Sinai, myself and the aforementioned Yitzchak . . . When we arrived there, one of the servants of the count unlocked one of the outer chambers and let us in. That chamber opened up to another chamber, and another yet to another and others beyond. Our master, the emperor, may his majesty be exalted, was able to go there from his room and royal palace, coming from any one of several directions. [As we were waiting,] the count appeared, coming from one of the inner chambers and inquired about our welfare. After showing great respect by bowing down to us and extending his hand, he immediately brought us to an inner chamber and sat us down on a couch that had been specially prepared for us in a most dignified manner. We were forced to sit there [formally] with our hats on as the count stood before us and briefly spoke with us very politely. He then took leave of us as he went to an innermost chamber. There, together with his servant, he prepared a very dignified looking sofa and another sofa of lower height across from it. He then came to us and took my father-in-law, the Gaon, by the hand in order that he go with him to the inner chamber and sat him down, despite his protestations, on the more befitting and dignified looking sofa. He spoke to him regarding secret matters in a raised voice; so high that both of us heard clearly every letter and word, every question and answer. All of this was done intentionally by the count in order that our master, the emperor, may his majesty be exalted, could hear. He was standing behind the curtain which was immediately behind my father-in-law, may he live. Suddenly there was a hush and some movement of the couches, as our master, the emperor, may his majesty be exalted, opened the curtain and stood there himself in all his glory. He spoke with my father-in-law for a little while

regarding the same subject matter and then he departed. The distance between us and them was about eight or perhaps six cubits. My father-in-law and the count continued speaking for a short while and then the count escorted my father-in-law back to us. They walked hand in hand and the count acted very submissively towards him. He stretched out his hand to each of us as he respectfully bowed and we left in peace as he escorted us out to the courtyard. At the present time, it is not appropriate to reveal the nature of the conversation, as is only proper regarding governmental matters. If G-d will grant us life, we will reveal all of the things [that were discussed], in its proper and appropriate time. I have presented a summary of all the particulars of that event and the manner in which the count treated us with honor . . . Today, Monday, the eleventh of Adar, the count revealed to the aforementioned Yitzchak how my father-in-law, the Gaon, saw the king and that he had found favor in the eyes of the emperor, may his majesty be exalted, as well as in the eyes of the count. May G-d grant him, as well as his advisors and servants, a wise and understanding heart to benefit the remnant of the Jewish people and may he live a long and prosperous life. These are the words of the inferior one, Yitzchak b. R. Shimshon K"tz, the son-in-law of the great Gaon of Israel, R. Leib K"tz. **This manuscript was found on the reverse side of the front page of the "Mikraos Gedolos" printed in 1542. This manuscript was first published in HaMagid in 1872**

VIII. The Chief Rabbi of Poland and Bohemia

A.

הג"מ ליווא בר בצלאל . . . ביום ה' ד' אייר שנ"ב שם פעמי מרכבותיו לק"ק פוזנא לר"י ואב"ד שנית על כל גלילות פולין. ס' צמח דוד סוף חלק א'

The Gaon, R. Livo b. Betzalel . . . on Thursday, the fourth of Iyar, in the year 1592, left [Prague] to go once again to the holy community of Posen to become the Rosh Yeshiva and head of the Rabbinical Court over all of Poland. **Sefer Tzemach David**

B.

(1) ותיתי לי, כי מיום עמדי על דעתי נתתי את לבי לדעת חכמה והוללות מעשה הדור בהנהגת התורה והלמוד ולא ישרו בעיני, באמרי לא זו הדרך אשר הלכו בו אבותינו וקדמונינו הקדושים אשר אי אפשר לאדם לעשות ערך בינינו וביניהם כי כל ערך הוא בדומה והחלוף הוא בכמות ואין כאן ערך כלל. לכן התגברתי כארי לפני איזה שנים שעברו לתקן בזה מה שהעלתה דעתי, ולא עמדה לי כי בני הדור הזה אומרים אחרי רבים נלך. ובפני זמן מה נתעוררתי לכתוב למדינות פולין ורוסיה לגדור איזה דברים הראויים לגדור בזה, גם היא לא עלתה בידי. וכחצי אז כחצי עתה באולי יכנסו דברי באזני אשר נגע אלקים בלבבם ויקבלו עצה ומוסר לטוב להם כל הימים בזה ובבא, לשאוכל להציל אחד מני אלף את שראוי להציל, ולא אשים לב לאלף סכלים הנותרים הנותנים כתף סוררת שוררת ומעלימין עין משוררים. ואף כי כתבנו הדברים בכמה מקומות, ראינו לייחד לזה דבור בפני עצמו כי לפי גודל יקר מעלת וחשיבות הדבר וגודל הזלזול שמזלזלין בני אדם בדברים אשר עליהם העולם עומד, ראוי לכל איש הירא את דבר ד' להעלותם על לבו מה יהיה באחריתנו אם נלך עקלקלות בדבר שהוא בטחוננו בעוה"ז ובעוה"ב. לכן אני אומר (ישעי' נ"ה) הטו אזניכם ולכו אלי שמעו ותחי נפשכם. אמן: הקדמה לדרוש על התורה שנאמרה בפוזנא שבועות שנ"ב

I consider myself worthy of G-d's grace because, ever since the time I reached maturity, I have devoted my energies to understanding the wisdom and foolishness of the generation in regards to the study of Torah. In my opinion, the system is incorrect and is a departure from the path of our forefathers and our holy predecessors. It is impossible to make any valid comparison between the level of our generation and theirs. It is not a matter of degree but of kind. That is why, some years ago, with the vigor of a lion, I began to correct [the educational system] in accordance with my views. I was not successful, however, for the generation said that they ought to follow the opinion of the majority. Some time ago, I roused myself and wrote letters to [communities] in Poland and Russia to institute needed changes in order to correct certain abuses. I was also not successful in my efforts. I still have all of my former strength and perhaps my words will have an effect upon those that G-d has inspired and they will accept my advice and rebuke in order to better themselves in this world and the next. I will attempt to save the one out of a thousand who is worthy of being saved and I will pay no attention to the rest of the thousand who give it a cold shoulder and look the other way. Even though I have written on this subject on many different occasions, I saw fit to specifically dedicate a discourse on this topic because of its vast importance and because it is an object of terrible abuse despite the fact that the very world is supported by it. It is befitting for anyone who fears the word of G-d to seriously consider what is in store for us if we continue to approach the source of our security for this world and the next in such a perverse manner. For this reason do I say (Isaiah 55), "Bend your ear and come to me. Listen and your soul will be invigorated." **Preface to his discourse on Torah delivered in Posen on Shavuot 5352**

(2) כאשר העשירים חושבים לקחתה להם לבדם, ואינם מספקים ללומדיה העניים היא צועקת שהיא ארוסה אל הכלל בשוה ונחשב הדבר כמי שלוקח ארוסתו של אחר ובא אליה. ואע"ג שהיא מאורסה לעשירים ג"כ, עם כל זה לכלל היא ארוסה לא אל הפרט ונחשב א"כ כאילו בא על ארוסה המיוחדת לאחר. ועוד יש לך לדעת כי היא מיוחדת לעניים דוקא ביותר ממה שאמרו בנדרים (דף פ"א). הזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה, מכיון שאמר הזהרו בבני עניים אם כן התורה מיוחדת להם. והטעם מבואר למעלה מפני שנתנה במדבר המשולל ומסולק מענין עולם הזה, כדמיון העניים האומללים האלה המסולקים מן העוה"ז וחסרים מכל תאוותיו, עד שעני חשוב כמת ועבר ובטל מן העולם לכן התורה מיוחדת להם בפרט. ולפיכך בדורות הראשונים היו מעמידים בתי מדרשות מיוחדים ליתן שמה בני העניים גם הם וביותר לקבוע שם למודם, עד שהיתה התורה מאורסת לכלל ישראל, שבשביל זה היה אף תלמוד בני העשירים מצליח בידם ועלה יפה. לא כמו שעושים בדור העני עניות הדעת הזה, שאין העשירים משגיחים אלא על בניהם כל אחד לעצמו ולא שת לבו גם לבני העניים, עד שעל ידי כך אף לבניהם לא עלתה להם כי לא להם לבדם נתנה תורה. מהר"ל דרוש על התורה שנאמרה בפזנא שבועות שנ"ב

When the wealthy think of taking the Torah only for themselves and don't provide for the needs of the poor students, the Torah cries out that she is equally betrothed to the entire Jewish community and it is tantamount to having relations with a woman who is betrothed to another man. Even though the Torah is betrothed to the wealthy as well, still and all, she is betrothed to the entire community and not to the individual and, therefore, the metaphor is apt. In addition, you should be aware that the Torah is, in fact, betrothed in a greater sense to the poor. This is based upon the following passage from Nedarim (81a): Be careful of the poor, for from them will the Torah issue forth. It is evident from the wording of that passage that the Torah is specifically designed for them. The reason is

as we have explained above. It is because the Torah was given in a desert, negated and removed from the goings on of this world, just like the poor who are removed from the [activities] of this world and are thoroughly missing its pleasures. For this reason, a poor man is the equivalent of being dead, someone who has ceased participating in the world. That is why the Torah is specifically dedicated to them. Consequently, the earlier generations erected special Study Halls designated for the poor in order to facilitate their studies, in order that the Torah be betrothed to the entire community [of Israel]. Because of this, the studies of the wealthy students were successful and prosperous. This is in contrast with the policy of this impoverished generation, impoverished of understanding, where the wealthy pay attention only to their own children and not to the children of the poor. For this reason, even their own children are not successful, for the Torah was not meant to be given to them alone. **Maharal's discourse on Torah delivered in Posen on Shavuot 5352 - 1592**

(3) אבל הדרך שהוא טוב וישר לפני האלקים ללמוד בכל יום בלי הפסק כלל כנאמר (משלי ח') לשקוד על דלתותי יום יום. וילמדו שטת הלכה בכל יום ויחזרו על תלמודם תמיד עד שיהיה בידם. ואותן שיהיה להם פנאי ילמדו הפוסק, ואין זה לכלם רק לאותם שכבר הגיעו למדרגה זאת, כי דל (די) אל רובם בשטת ההלכה וחזרת הלמוד היותר נבחר מהכל. וכאשר יראה האדם בעין שכלו ימצא כי כל הסבות הגורמות קלקול התורה נמצאו בזמן הזה אצלנו עד שהעולם חשך בעדנו. ויותר מזה בלבול הלמוד של תנוקות של בית רבן, שעליו העולם עומד כשהוא הבל פה שאין בו חטא. אשר אין לספר גודל הקלקול שמתחילין ללמדם פרשה אחת בסדר הזה, ובשבוע האחר פרשה אחרת בסדר שקורין הצבור וכן נוהגין כל השנה. עד שקודם שיתחילו השנייה ישכחו הראשונה שאינם חוזרים עליהם כלל כמו שעושים בתלמוד גם הוא. וכשבא אח"כ לתלמוד יוצא ערום ממקרא כאשר נכנס עד כי אף פרשה אחת בתורה איננו יודע, עד שלא נמצא כמעט אין גם אחד הרגיל במקרא. ואם יבא מי שירצה להדריך בדרך אמת וישר אומרים הלא אחר הרוב יש להטות, על זה דאבה נפשי. ולספר כל הקלקולים יטרח וידאב על המספרם, ועל כל הדברים האלה הנה קולי שאגת אריה וקול שחל ובמר אבכה ודמוע תדמע עיני. מהר"ל דרוש על התורה שנאמרה בפזונה שבועות שנ"ב

The good and upright path in G-d's eyes is to learn everyday without any interruptions as it is stated in Scripture (Prov. 8), "To diligently come to My doors everyday," and to study the basis of halacha (Talmud) and constantly review the material until it is mastered. Those who have the time should learn the halachic authorities. This is not for everybody, but rather only for those who have reached the [appropriate] level. For the majority of people, though, it is sufficient to study the basis of the halacha (Talmud) and to review it, which is the most important thing of all. When one views the situation intelligently, he will discover that all the factors that can cause the Torah to be undermined are presently in our midst to such an extent that the world has become darkened for us. An even worse outcome is the ill effect it has on the children who study, for on their pure breath [of Torah study] does the world stand. One cannot [begin] to relate the great perversion that occurs when they begin to study one section from this *sedra* (weekly Torah portion) and the next week a section from another *sedra* which is publicly read that week and so on throughout the year. Before they start the next cycle, they have already forgotten the first, for they do not review the material at all, just as is done when studying Talmud. When the student begins to study Talmud, he is just as bare of knowledge of Scripture as when he first began [to study Scripture]. He doesn't have

adequate knowledge of even one single section of the Torah! It is rare to find someone who is acquainted with Scripture. If someone makes an attempt to guide them on the true and proper path, they tell him that [he is in the minority and] one should follow the majority. For this does my soul lament. To relate in detail all of the ills [of the present system] would too burdensome and would depress the listeners. For all of the above do I lift up my voice [and rage] like a lion; I cry bitterly and my eyes shed profuse tears.

Maharal's discourse on Torah delivered in Posen on Shavuot 5352

(4) בפרקי ר"א (פל"א) ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על החמור הוא החמור שרכב עליו אברהם שנאמר ויחבוש את חמורו הוא החמור שרכב עליו משה וירכיבם על החמור הוא שעתיד לרכוב עליו מלך המשיח במהרה בימינו שנאמר עני ורוכב על החמור. וקשה מה לנו בזה אם הוא חמור זה או חמור אחר. אכן ביאור הדבר, כי בג' זמנים היה העולם חסר דעת וחכמה כחמור הזה הניעור וריק. כי כאשר היה אברהם היה כל העולם כלו חשוך בלא אור השכל כלל שלא הכירו אף את בוראם, ואברהם הקריא שמו בפני הבריות ולכך כתיב אצלו ויחבוש את חמורו, כי העולם היה בימיו כחמור שאינו יודע רק אבוס בעליו והרוכב עליו מנהיגו. וכך משה שהוריד התורה לעולם מה שהיה קודם לזה ריק ממנה כמו החמור כתיב אצלו וירכיבם על החמור. ועם שהוריד התורה לעולם, יש היו יודעים בה ויש שלא היו יודעים בה, והיודעים ההם מעוטא דמיעוטא, וגם מהמעוטא ההוא נשתכחה עד שהעולם בזמננו זה כחמור גמור. ולעתיד כשיבא בן דוד במהרה בימינו נאמר בו (ישעי' י"א) כי מלאה הארץ דעה וגו' כמים לים מכסים ולא יהיה עוד הסרה כלל כדכתיב (ירמי' ל"א) ועל לבם אכתבנה, לפיכך כתוב אצלו עני ורוכב על החמור. וזהו שאמר הוא החמור שרכב עליו אברהם, הוא החמור שרכב עליו משה הוא החמור שעתיד לרכוב עליו מלך המשיח, כי בכלם הרכיבה על החמור היא הנהגת העולם שיהיה באותו זמן חסר דעת וחכמה לגמרי כחמור, הרי שהחמור אחד הוא. ומפני כי מלך המשיח לא יהיה כשאר מלכים ומושלים הכובשים העם תחתיהם בזרוע. אבל מלך המשיח ינהיג העולם בכח מדריגת חכמתו (ישעי' י"א) וברוח שפתיו ימית רשע לפיכך אמר עני ורוכב, כלומר לא מצד כחו יהיה מנהיג העולם רק כאשר ינהיג העני כי העני אין לו כח כן הוא בלי כחו וזרועו ינהגנו עלמות. מהר"ל דרוש על התורה שנאמרה בפוזנא שבועות שנ"ב

It is stated in the Midrash, Pirkei Rabbi Eliezer (Chapter 31): "And Moshe took his wife and his sons and he readied them to ride on the donkey." (Exodus 4:20) This is the same donkey that Avraham rode, as it is stated in Scripture, "And he saddled the donkey." (Genesis 22:3) This is the same donkey upon which Moshe rode, "And he readied them to ride on the donkey." This is the same one upon which the king, Moshiach, will ride, speedily in our days, as it is stated in Scripture, "Humble and riding on a donkey." (Zechariah 9:9) The difficulty is, what difference does it make whether it is the same donkey or a different one? The explanation of this, however, is as follows: At three times in human history, the world was lacking knowledge and wisdom, just like a donkey which is empty and vacuous. The reason is that in the time of Avraham, the world was shrouded in darkness, utterly without the light of the intellect, for they did not even recognize their Creator [until] Avraham made G-d's name fluent in the mouths of humanity. That is why it is written in conjunction with him, "And he saddled the donkey" for in his days, the world was like a donkey who only knows the trough of its owner and its driver. Similarly, in conjunction with Moshe, who brought the Torah down to the world which was formerly barren of its contents like the donkey, it is written, "And he readied them to ride on the donkey." When he brought the Torah down to the world, there

were those who knew it and there were those who didn't. Those who knew, [however,] were a distinct minority. The small group who knew have become so reduced that the world today can truly [be compared] to a donkey. In the future, "when the earth will be filled with the knowledge of the L-rd, as the waters cover the sea" (Isaiah 11:9) and there won't be no any more slipping, as it is written, "I will write [the Torah] upon their hearts" (Jeremiah 31:32), it is fitting to write in conjunction [with the Moshiach], "Humble and riding on a donkey." This is what is meant by the [Midrash], "This is the same donkey that Avraham rode - This is the same donkey upon which Moshe rode - This is the same one upon which the king, Moshiach, will ride." Riding on a donkey symbolizes [their] leading the world which, at the time they lived, was lacking knowledge and wisdom, just like a donkey. Behold [then, this is the meaning of the statement] that the "donkey" was the same identical one. Because the king, Moshiach, will not be like the other kings and rulers, who forcibly subordinate their subjects with brute strength, but rather will rule the world by virtue of the power of his wisdom, as it is stated, "And with the breath of his lips shall he slay the wicked" (Isaiah 11:4), therefore, Scripture described him as, "Humble and riding on a donkey." In other words, he will not rule over the world through physical strength, but rather like someone who is humble or impoverished who has no strength, for he will lead over us eternally, without brute strength. **Maharal's discourse on Torah delivered in Posen on Shavuot 5352 - 1592**

C.

[המהר"ל] בשנת שנ"ח שב לקראקא ולפראג ומלך בראש מורים יותר מעשר שנים עד פטירתו בפראג . . . אלול שס"ט. ס' צמח דוד

In the year 5358 (1598), the Maharal returned [first to] Cracow and then to Prague. He served as the Chief Rabbi for more than ten years until his death in Prague in the month of Elul 5369 (1609). **Sefer Tzemach David**

D.

(1) שלומיך יסגא הרב המופלג החכם הכולל הנעלה כמוהר"ר יואל יצ"ו ראיתי כתבך ואין פנאי אלי לע"ע לגודל המבוכה שיש כאן מחמת כמה דברים קטטו' ושלא יאמר עלי כי אין אני חש לדבריכם אשיב עפ"י הזמן. . . . ושלו' יהודא ליוא בן לא"א בצלאל זכר לברכה ה"ה שו"ת ב"ח סימן קיז

May your peace only increase, the outstanding Rav, the all encompassing scholar, R. Yoel, may G-d protect you. I have seen your letter, but at present, I don't have the time [to adequately respond] due to the great confusion that now exists because of the many controversies. In order that you not think that I am not concerned about you, I will issue a reply [with the limitations] of the present circumstances. . . . Yehuda Livo b. R. Betzalel, of blessed memory. **Teshuvot HaBach 117**

(2) וכן פסקנו בעגונה א' בלובמלא בשנת ש"ס והפסק שלחתי ליד הרב הגדול מהר"ל בר' בצלאל מפראג. שו"ת ב"ח החדשות סימן נט

We have so ruled regarding the "agunah" in [the city of] Lubmela in the year 5360. I sent this ruling directly to the great Rav Maharal b. R. Betzalel of Prague. **Tes. HaBach II 59**

IX. The Mystic Philosopher

A.

אבל שיהיה קשה עליהם שנוי הטבע, מצד שאין ביכלתו ח"ו לשנות, דבר זה אינו כלל, רק שהקב"ה אין מחריב סדר עולמו, והתנה הקב"ה עם העולם כלומר שלא מסר אותו אל הטבע לגמרי, רק בעת שירצה הקדוש ברוך הוא יחדש נפלאות כרצונו ובזה אין כאן חורבן לעולם אשר בראו הקב"ה. או שיהיה קשה עליהם שנוי הרצון שיתחדש הש"י מרצון אל רצון כמו שאמר, דבר זה אינו: ומפני כי דעת הפילוסופים כי שכלו ורצונו הוא עצמותו, ואם היה לו שנוי רצון היה עצמותו משתנה אמרו שאין כאן שנוי רצון. וכמה דברים אלו רחוקים מן הדעת מאוד, שאם כן מה היה צריך לישראל אל התפילה בעת קריעת ים סוף, אם הושם בטבע לקרוע להם הים הרי היה מוכרח שיהיה, ואם לא הושם בטבע לא יהיה. ועל זה וכיוצא בזה אמר הרמב"ם ז"ל, שאין ידיעתו שיש לו יתברך בדברים העתידיים מכרעת טבע האפשרי, אף כי הוא יתברך יודע ברצונו הקדום הכל אין ידיעתו מכרעת ואף כי לא נוכל לדעת דבר זה איך יצויר זה בשכל, הלא ידיעתו ית"ש עצמותו וכשלא נודע עצמותו לא נודע ידיעתו. ובזה סלק כל הטענות מעליו, אשר יחייבו מזה עם שנאמר כי הכל מסודר מקודם בואו. וכל זה מפני ההסכמה הזאת כי הידיעה היא עצמותו יתברך כמו שהתבאר. אבל אנחנו אומרים כי הם עמסו עליהם דבר שלא יתן דעת האמת ולא בדברי חכמים נמצא דבר זה, וכבר הארכנו בזה בספר גבורת השם בהקדמה באריכות, כי אין לומר דבר זה שהידיעה עצמותו והבאנו ראייה מדברי תורה ומדברי חכמים, שהידיעה היא מפעולת הש"י שהוא מלשון וידע אלקים (שמות ב') אם כן הידיעה היא פעולה מפעולותיו ולא עצמותו, ולמה לנו להכחיש הכתוב בכל מקום: וזה לשונינו שם, וכאשר נאמר כי אין הידיעה עצמותו, שוב לא יקשה לך כי תהיה הידיעה עצמותו ויהיה עצמותו משתנה, כי אין עצמותו הידיעה, הנה בארנו בזה שאין לומר כמו שאמרו הפילוסופים כי עצמותו הידיעה, רק כי הידיעה היא מפעולותיו יתברך. וכמו שהוא אצל הנשמה, כי מן הנשמה מתחייב הידיעה ואין עצם הנשמה היא הידיעה, כי דבר זה אינו רק כי הנשמה פועלת הידיעה. ורז"ל בעלי אמת המשילו הנשמה אל השם יתברך וכמו שאמרו בפרק קמא דברכות (י', א') מה הנשמה רואה ואינו נראה כו', ולכך אמרנו כי אין עצמותו הידיעה ובשביל שאמרנו שאין הידיעה עצמותו לא גרענו דבר כלל. ולכך אמרנו שם ואולי יאמרו אם אין עצמותו גשם ושכל אם כן מהו עצמותו, נשיב להם וכי הנשמה שבגוף האדם יוכל האדם לעמוד על אמיתתו כו'. הרי לך שאמרנו שיש לאדם ללמוד מן הנשמה שבאדם, והם דברי חכמים שמדמים את הש"י לנשמה כמו שנראה מדבריהם בגמרא דברכות (שם) ובכמה מקומות ממדרש חכמים, ומתבונתם יש לאדם ללמוד שהם ידעו מצפוני החכמה, ואין שום אדם יאמר כי עצמות הנשמה היא ידיעת הדברים אבל הנשמה היא משגת ויודעת, והרי הם אמרו שלא נוכל לדעת מהותו ואמרו אלו ידעתו הייתו. ובשביל שאמרנו כי אין הידיעה עצמותו, לא יצאנו ח"ו לומר שיש בו דבר רבוי שיהיה יוצא מן שורש האחדות או שיהיה ח"ו תוספות, כי אין הדבר הזה כלל ואין זה רק כמו שאר פעולות הבאים מאתו שאין מתחייבים בו רבוי, כי יודע ויכול וכיוצא בו מן התוארים אין מתחייבים בו רבוי, כי הכל הם פעולות וכבר הסכימו שתארי הפעולה אינם מתחייבים בו רבוי כלל. וכאשר הש"י יודע דבר זה שהוא כך ואחר כך יודע שאינו כך כאשר נשתנה, כמו אדם שהיה צדיק ויודע הש"י שהוא צדיק ואחר כך יודע שהוא רשע כאשר נעשה רשע, וכן כל הדברים שנשתנו לא יאמר בזה שיש לו שנוי בדעתו, אבל יאמר כי הפעולות הם משתנים כמו כאשר פעל פעל זה ואחר כך הויה אחרת ממנו. דרך חיים פרק חמישי

[Philosophers] have difficulty with the concept that [G-d] changes Nature because of His imagined inability, G-d forbid. This is not true at all. Rather, the Holy One, blessed be He, [decided] not to destroy the world's order and [therefore the Midrash states that He originally] made a condition with the world [to be able to change it]. This means that He did not give total domain over to nature but rather, when the Holy One, blessed be He, decides to institute miracles, according to his discretion, there is no destruction of the world order which He created. Philosophers [also] have a problem with [the possibility of a] change in G-d's will. That is not so. Their problem stems from their opinion that His intelligence and His will make up His very essence. [Accordingly,] if He would have a change in will, His very essence would undergo change. Therefore they [explain the Midrash that miracles] do not represent a change in His will [but rather they were preordained]. How farfetched is this explanation! If this were true, why would the Jews need to pray at the time of the splitting of the Red Sea? If it had already been naturally preordained that the sea would split, it would have clearly been forced to do so, and if it wasn't preordained, [according to their opinion,] then it would have never happened [in any case]. In regards to this issue and all similar issues did the Rambam, of blessed memory, state that G-d's knowledge of the future does not alter the nature of potentiality. Even though He, may He be blessed, knows all that will transpire before hand, through His own will, His knowledge doesn't determine the outcome. Even though we [humans] cannot intellectually grasp this, it is obvious that **His knowledge is His very being**. To the extent that we have no knowledge of His essence we have no intellectual grasp of His knowledge. With this did the Rambam eliminate all of the challenges that follow from his statement that the future is already mapped out [in G-d's mind] before it actually occurs. All of this is as a result of the preconceived notion that the essence of G-d is His knowledge. We [disagree with that school of thought and] say, rather, that they have burdened themselves with a tenet that is not logically founded nor is it alluded to in the words of our Sages. We have already dealt with this at length in the preface to *Gevuras Hashem*, that it is incorrect to state that His knowledge is His very essence. We have brought proofs to this from the words of the Torah and the Sages. Knowledge is one of the actions that G-d performs, similar to the phrase (Exodus 2:25), "And G-d knew [their suffering]." It follows, therefore, that [G-d's] knowledge is one of His actions and not His very being. Why do we always have to repudiate the simple sense of Scripture? The following is a quote from [the preface]: "If we maintain that His knowledge is not His essence, we free ourselves of the logical difficulty, 'If His knowledge is His essence then His essence is constantly changing,' for His essence is not knowledge." Behold he have made it clear with this statement that we cannot maintain the position of the philosophers that His essence is His knowledge; rather His knowledge is one of His actions. It is similar to the soul. A function of the soul is knowledge but it is not its essence. The soul, rather, produces knowledge. Our Sages, of blessed memory, the masters of truth, compared the soul to G-d as they said in the first chapter of the tractate Berachos (10a): Just like the soul sees and is not seen etc. On that basis did we make the statement that His essence is not His knowledge. Because we maintain that view, we have not in any way detracted from Him. For this we reason, we stated in [the preface,] "If they ask, 'If His essence is not material or intellect, what is His essence,' our reply is, 'If you cannot identify with certainty the essence of the soul, [you most certainly cannot know the essence of G-d of whom it is written, 'No man can see Me and remain alive.']" You see that we have already stated that the model for understanding G-d is the soul. These are the very words of the Sages who compared G-d to the soul, as is evident from their statement in the *gemora* Berachos (10a) and many places in the Midrash. From their

understanding of the matter, a person should derive his knowledge, for they grasped the mysteries of wisdom. No man would ever say that the essence of the soul is its knowledge. Rather, the soul grasps and knows. Behold, [philosophers] state that we cannot know His essence and say, "If I knew Him, I would be Him." Because we have stated that His knowledge is not His essence, we have not gone out to say [in the process], G-d forbid, that there is any multiplication that results from the root of [Divine] unity or that there is, G-d forbid, any addition. This is absolutely not so. This is only something on par to His other actions which come from Him but do not imply multiplicity. His attributes, such as knowledge and ability, do not imply multiplicity, for they are actions. The philosophers have already agreed that the descriptions of His actions (attributes) do not at all imply multiplicity. In a situation when G-d knows that something is so and afterwards knows that it is no longer so, because it had undergone some change, for instance a righteous person, whom G-d knows is righteous, and afterwards G-d knows that he is evil because he became an evil person, or any similar thing that underwent change, we don't say that it constitutes a change in His mind but rather that the actions have changed as [in any case] when an action occurs and something results from it. **Sefer Derech Chaim Chapter 5**

B.

וכן בזה שכל הנמצאים שבים אליו ר"ל שהכל אפס זולתו כי במדריגת רוממתו הנה הוא יתברך הכל ואינו חסר דבר. ואל יעלה על הדעת שהנמצאים הם דבר זולתו שאם היו נחשבים דבר זולתו אם כן הוא יתברך ח"ו יחסר דבר שהנמצאים זולתו, אבל אין הדבר כך כי כל הנמצאים שבים אליו באמתת מציאותו וכל הנמצאים אפס זולתו. ס' גבורת ד' פ' ס"ט

Similarly, all existence relates back to Him. I mean by this that there is nothing that exists besides Him, for at His exalted level, behold He, may He be blessed, is everything and is not missing anything. One should not think that the phenomena of existence (creation) is something that exists apart from Him, for if they were considered to be separate from Him, then He, may He be blessed, would, G-d forbid, be missing the phenomena of existence that exists apart from Him. This is not so, for all of existence relates back to Him through the verity of His existence and there is nothing that exists besides Him.

Sefer Gevuras Hashem Chapter 69

C.

ולפיכך ספר יצירה שבו הזכרת שמותיו ית' אשר בהם ברא עולמו, כי בי-ה ד' צור עולמים שכל העולם נברא בשמותיו, אין זה דבר יוצא מסדר עולם אף כי הוא מבטל טבעי הדברים והמנהג. דאל"כ היה אסור התפלה כי התפלה מבטלת ג"כ גזירת עה"ז, וכן גם הדברים הטבעיים יכול לבטל ע"י שמו ית'. ודבר זה בודאי מותר, כי אל הש"י בודאי כח לבטל טבעי הדברים, ואין זה דבר יוצא מסדר העולם. ודבר מקובל לחכמי ישראל שבשם של ע"ב קרע משה את הים, שהרי יש בג' פסוקים זה אחר זה בכל אחד ע"ב אותיות, וזה ראייה שהזכיר משה שמו ית' על הים ובשמו קרע אותו. ובשם של מ"ב קלל אלישע את הנערים שהרי דווקא מ"ב היו נהרגים, והרי היו פועלים בשם שהזכירו שמו ית' וענה אותו בשמו. ואין זה מה שעוסק בספרי יצירה כ"א הזכרת שמותיו ית' אשר בהם ברא העולם, ואיך אפשר לאדם לומר כי הזכרת השמות שבהם ברא העולם עצמו הוא יוצא מסדר הבריאה, לכן אמרו שהוא מותר לגמרי. באר הגולה באר ב'

Therefore, [he used] *Sefer Yetzira* (The Book of Creation) which contains the mention of His names, may He be blessed, through which He created the world, as it is stated (Isaiah 26:4), "Through the Divine name (Yud-Hai) did G-d create the world," for all of the world was created through G-d's names. This is not something that contradicts the world's order, for He too suspends Nature and the customary order of things. If this were not so, it would be forbidden to pray because prayer also suspends the decrees that were promulgated for this world. So, too, can the natural order be suspended through His name. Such a thing is certainly permissible for G-d, may His name be blessed, certainly has the power to suspend the natural order. This is not something that is unnatural. There is a tradition from the Sages of Israel that through the seventy two letter name did Moshe split the Red Sea. There are three verses [in that section] that follow each other that each contain seventy two letters. This is a proof that Moshe mentioned His name by the Red Sea and through His name did the Red Sea split. Through the forty two letter name did Elisha curse the young men, for exactly forty two were killed. Behold they used the name of G-d and He responded through His name. The sole use of the *Sefer Yetzira* is the mention of His names through which He created the world. How could anyone say that mentioning the names contained therein through which G-d created the world is unnatural. That is why the Sages said that it is completely permissible. **B'er Hagolah 2**

X. The Maharal's Legacy

A.

יום ח"י אלול שס"ט, הגאון הגדול בישראל, ר' יהודה בן בצלאל, אריה דבי עילאה ותתאה גבר, עייל בבר ובלא בר, כל פרדס נכנס שלו' ועבר, ויחכם מכל דגמר וסבר, ולא הניח דבר קטן וגדול אסף וצבר, עשית ספרים אין קץ חבר, ויצבור בר יותר מט"ו חבורים, נאוו לחייו בתורים, שבכתב ושבע"פ בשמלתו צרורים, ובכל חכמה ומדע ידו הרים. ויכלכל בני דורו לחם אבירים, משאלות ותשובות (על האבן התחתונה שבצד צפון) נוצחות וגוברין, ובחדושים על ששה סדרים, על גמרא רש"י ותוס' המה הגבורים בפלפולים חריפים ויקרים, עוד לימד דעת זריזים וזהירים, איזן חקר ותיקן הרבה גדרים בשל תורה ושל סופרים, ודברי חכמים כמסמרים, ויחן פני העיר לדור (מעבר השני) עונים ואומרים, יום ח"י אלול שס"ט הגאון הגדול בישראל ר' יהודה בן בצלאל. ביראה וטהרה בזריזות וזהירות גמורים, אין כמות גבר בגברים לו דומיה תהלה כי אין מספרים, לרוב כח מעשרו הישרים, רועה נאמן היה לשיות פזורים, אתר [יותר] מ"י מלך בראש מורים, בארצותינו ובפראגא עיר ואם בעיירים, ואשתו אשת חבר בחברים, צדקת נודע בשערים, ידיה שלחה בכשירים, כפה פרשה לעניים וחסרים, מתניה בעוז היו חגורים בכל גמילות חסד ממישרים, אין לפרט ולספר בדברים ונפשותיהם בצרור החיים צרורים, בעד דור עם הזה היו מכפרים, לא סרו מעל (על האבן התחתונה שבצד דרום) ד' א-להי אבותיהם כל ימי חייהם, בכל מעשי ידיהם, אשרי הדור שהיה בימיה, זכותם ינוד לאחיהם ובכל עת יגן עליהם, להצילם מכל שונאיהם, וכל חושבי רעותיהם, לעד נשתה מימיהם, ונשען על צדקותיהם, ונזכה ולחזות בנועם ד' עמהם. (על האבן העליונה שבצד צפון) וזאת ליהודה רבן של כל בני הגולה בהגירוש תקפו קמו ופרצו ציון הלז, ונקבצו משפחת יהודה לפ"ק וירפאו את ההרוס, ושבר על

שבר יחדיו ידבקו תאומים מלמטה, ויהי בשלו' סכו למעלה תחת כנפי השכינה. (על האבן העליונה שכצד דרום) האבן הזאת נשקעת בקרקע עד היסוד בה. וכבר נתחדש ע"י בני משפחתו ונדיבי עם שנת תפ"ד לפ"ק ואף אם שבר אל שבר יחדיו יודבקו. לא כהלין מקרא כחבא, שהיה חקוק על האבן לזאת נתקנה מחדש על ידי אלופים גו"מ דח"ק בשנת תקע"ה לפ"ק. המצבה אשר הוקמה אח"כ על קברתו

On the eighteenth of Elul, 5369 (1609), the great Gaon of Israel, R. Yehudah b. Betzalel, the overpowering lion who dwelled in the heights and the depths, who had permission to freely ascend to [the Divine realm], who entered every level of *pardes* (mystic wisdom) and departed in peace. He was wiser than all of those who studied and analyzed [the Torah] and didn't neglect any area, minor or major. He gathered and accumulated [knowledge] and created countless *seforim* and composed at least fifteen major works. His cheeks were adorned with ornaments [of Torah], the written and oral [Torah] were bound under his cloak, in all areas of wisdom and science he was outstanding. He provided the members of his generation with the "bread of the mighty", his responsa, his *Netzach Yisrael* and *Gevuras Hashem*, and novel insights on the six orders [of the Mishnah], on the *Gemora*, *Rashi* and *Tosefos*. They are a tour de force in ingenious and brilliant *pilpulim*. . . . He was a true shepherd to the scattered flock. . . . **From the inscription on the Maharal's gravestone**

B.

יום ד' י"ב אייר ש"ע לפ"ק הצדיקת אשר הואל פעריל בת ר' שמואל, אשת חיל עטרת בעלה, בטח בה לכו מקצה בחוברת, נעים היו מעשיה כקטורת, מנשים באהל תבורך בתפארת, כשרה ורבקה ענן קושרת, וברכה בעסה מכשרת, ונר דולק משבת לשבת אחרת, כלאה כרחל היתה לבית עקרת, לעבוד ולשרת, לתוכן שמים בזרת, יום ד' י"ב אייר ש"ע לפ"ק הצדיקת אשר הואל פעריל בת ר' שמואל. המצבה אשר הוקמה על קברת אשתו של המהר"ל

On Wednesday, the twelfth of Iyar, 5370 (1610) the saintly woman that was [the Maharal's] chosen, Peril b. R. Shmuel, [departed from this world]. She was a woman of valor, a crown to her husband. He placed his trust in her from the time they were first engaged; her deeds were as pleasing as incense. She deserves the splendor of the blessings of the matriarchs. Like Sarah and Rivkah, a cloud [of glory] hovered over her and she was worthy of the blessing in her dough. A lamp was lit from Shabbos to Shabbos. Like Leah and Rachel, she was the foundation of her home, to work and serve the One who made the Heavens through His hands. **Inscription on the gravestone of Peril, the Maharal's wife**